

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 1

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Державного університету
«Житомирська політехніка»
протокол від 22.05.2024 р. № 2

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ для проведення практичних занять з навчальної дисципліни «МІКРОЕКОНОМІКА»

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 051 «Економіка», 072 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок» та спеціальності 242 «Туризм і рекреація»
факультет бізнесу та сфери обслуговування
кафедра фінансів та цифрової економіки

Рекомендовано на засіданні
кафедри фінансів та цифрової
економіки

протокол № ____

Розробник:

д.е.н., проф., професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку

Ірина ЗАМУЛА

к.е.н., доц. доцен кафедри фінансів та цифрової економіки

Віталій ТРАВІН

(науковий ступінь, посада, ПРІЗВИЩЕ, власне ім'я)

Житомир

2024

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 2

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
ПРОГРАМА КУРСУ.....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1. Предмет і метод мікроекономіки.....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2. Попит і пропозиція, їх взаємовідносини	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3. Теорії поведінки споживача.....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4. Аналіз поведінки споживача.....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5. Мікроекономічна модель підприємства. Виробнича функція.....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника.....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7. Витрати виробництва.....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8. Ринок досконалої конкуренції.....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9. Монопольний ринок.....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10. Олігополія і монополістична конкуренція....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11. Ринок факторів виробництва.....	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 12. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту	
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 13. Інституціональні аспекти ринкового господарства.....	

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 3

ВСТУП

Мікроекономіка починається там, де людина ставить проблему розподілу часу та доходу. Курс “Мікроекономіка” є базовою дисципліною у підготовці бакалаврів з економічних спеціальностей. Вивчення мікроекономіки закладає фундамент для вивчення таких дисциплін як “Економіка підприємства”, “Фінанси підприємств”, “Менеджмент”, “Маркетинг”, “Управлінський облік”, “Інвестування” і разом із ними створює теоретичну базу для ефективного вивчення прикладних економічних дисциплін.

Курс “Мікроекономіка” вивчається студентами переважно економічних спеціальностей денної та заочної форми навчання протягом одного семестру. Форма підсумкового контролю – іспит.

Протягом навчання студент повинен розуміти, що мікроекономіка належить до тих дисциплін, які покликані забезпечити фундаментальну економічну підготовку бакалаврів. Мета курсу полягає у формуванні ринкового орієнтованого економічного світогляду і знань щодо методів прийняття оптимальних господарських рішень в умовах обмеженості ресурсів з приводу споживання благ, використання факторів виробництва із врахуванням різних конкурентних ситуацій та інституційного середовища економічних інституцій.

Завданням курсу є:

- надання знань про базові положення мікроекономічної теорії;
- прищеплення навичок використання інструментарію мікроекономічного аналізу;
- підготовка до вивчення прикладних дисциплін, що базується на мікроекономічній теорії.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 4

ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ І МЕТОД МІКРОЕКОНОМІКИ

Мікроекономіка як складова частина економічної теорії. Методологія мікроекономічного аналізу. Предмет взаємовідносин між мікроекономічними суб'єктами.

ТЕМА 2. ПОПИТ І ПРОПОЗИЦІЯ, ЇХ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ

Попит, його види, закон попиту, детермінанти попиту (графічний, економічний та алгебраїчний аналіз). Еластичність попиту. Види еластичності. Пропозиція, її види, закон пропозиції, детермінанти пропозиції. Еластичність пропозиції. Вплив фактору часу та інших факторів. Поняття рівноваги, надлишку, дефіциту.

ТЕМА 3. ТЕОРІЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

Загальна характеристика кардиналістської теорії корисності. Сукупна та гранична корисність. Перший закон Госсена. Другий закон Госсена. Особливості аналізу функції корисності з ординалістських позицій. Криві байдужості: побудова та властивості. Гранична норма заміщення благ: суть і методика обчислення.

ТЕМА 4. АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

Бюджетна лінія: рівняння і графічна побудова. Криві байдужості та бюджетні лінії. Рівновага споживача: економічна, алгебраїчна та графічна. Функція попиту від доходу: крива Енгеля. Закон Енгеля. Зміна оптимального стану споживача в результаті зміни ціни товарів та доходу. Графічний аналіз і побудова кривої “дохід – споживання”. Побудова кривої “ціна – споживання” та лінії індивідуального попиту споживача.

ТЕМА 5. МІКРОЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ ПІДПРИЄМСТВА. ВИРОБНИЧА ФУНКЦІЯ

Підприємство як виробнича система. Фактори виробництва та їх класифікація. Поняття і параметри виробничої функції.

ТЕМА 6. ВАРІАЦІЇ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА ТА ОПТИМУМ ТОВАРОВИРОБНИКА

Виробнича функція. Закон спадної віддачі. Оптимум товаровиробника. Ізокоста та ізокванта.

ТЕМА 7. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА

Поняття та види витрат. Витрати виробництва у короткостроковому періоді. Визначення, графічний аналіз взаємного розташування та закономірностей зміни кривих витрат. Криві довгострокових витрат та їх види.

ТЕМА 8. РИНОК ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Типи ринкових структур. Характерні риси ринку досконалої конкуренції. Ціна та випуск продукції в умовах досконалої конкуренції

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 5

ТЕМА 9. МОНОПОЛЬНИЙ РИНОК

Особливості ринку монополії. Ціна та випуск продукції в умовах чистої монополії

ТЕМА 10. ОЛІГОПОЛІЯ І МОНОПОЛІСТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ

Характерні риси олігополії. Особливості поведінки на ринку фірми-олігополіста. Характерні ознаки монополістичної конкуренції. Моделі поведінки виробника в умовах монополістичної конкуренції.

ТЕМА 11. РИНОК ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

Особливості ринків факторів виробництва. Ринок праці. Ринок капіталу. Ринок землі і земельна рента .

ТЕМА 12. ЗАГАЛЬНА РИНКОВА РІВНОВАГА ТА ЕКОНОМІКА ДОБРОБУТУ

Суб'єкти ринкового механізму та їх роль. Переваги та недоліки ринкового механізму. Механізм встановлення ринкової ціни.

ТЕМА 13. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Сучасна економічна теорія про права власності. Інституціональна природа сучасної фірми. Сутність та види трансакційних витрат.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 6

Методичні матеріали

до практичних та семінарських занять

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1. ПРЕДМЕТ І МЕТОД МІКРОЕКОНОМІКИ

1. Питання для обговорення

1. Мікроекономіка як складова частина економічної теорії.
2. Мета та завдання дисципліни.
3. Методологія мікроекономічного аналізу.
4. Економіко-математичне моделювання в мікроекономічному аналізі.
5. Проблема обмеженості ресурсів і необхідність вибору. Умови невизначеності та асиметрії.
6. Поняття та структура економічної системи.
7. Суб'єкти мікроекономічної системи.
8. Предмет взаємовідносин між суб'єктами мікроекономічної системи.

2. Вправи для вирішення

2.1. Працівники підприємства протягом 6 годин робочого дня займаються підготовкою кореспонденції (питання якості роботи). Структура витрат часу на здійснення роботи представлена в таблиці.

Таблиця. Витрати часу на написання та оформлення листа

	Написання листа, хв	Оформлення листа, хв
Наталя	15	5
Олена	30	15

Завдання: організувати ефективну роботу на підприємстві.

2.2. Відомо, що 1 кг м'яса містить 140 г білків, 1 кг молока – 30 білків. Згідно з нормами харчування добова має становити не менше 70 г. Ціна 1 кг м'яса становить 40 грн, 1 кг молока – 5 грн. Скільки м'яса та молока необхідно споживати щоденно, щоб за мінімальних витрат у раціоні було не менше 160 г м'яса та не менше 500 г молока на день?

2.3. Зобразити графічно криву трансформації виробничих потужностей за даними таблиці, що відображає варіанти виробничої діяльності:

	Виробництво								
Благо1	1000	950	850	800	700	550	425	250	0
Благо 2	0	100	200	300	400	500	600	700	800

(Ястремський с. 49)

2.4. Функцію продуктивності праці задано рівнянням $f(t) = -3t^2 - 2t + 5$. Визначте обсяг виробленої продукції за перші 5 годин роботи підприємства.

2.5. Фірма використовує два ресурси (працю і машини) для виробництва двох видів продуктів X та Y. Загальна кількість людино-годин на тиждень не

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 7

повинна перевищувати 640, а машино-годин – 400. Виробництво одиниці продукту X потребує 4 людино-години та 5 машино-годин, одиниця Y – 4 людино-години та 1 машино-годину. Побудуйте криву і множину виробничих можливостей для фірми. (**Ястремський с. 49**)

2.6. Для виготовлення виробів А і В підприємство використовує три види сировини (I, II, III). Прибуток від реалізації 1 од. виробу А складає 30 грн., 1 од. виробу В – 40 грн. Норми витрат сировини кожного виду на виготовлення 1 од. певної продукції та загальна кількість сировини кожного виду, яка може бути використана підприємством наведена в таблиці.

Вид сировини	Норми витрат сировини на 1 од. виробу		Загальна кількість сировини
	A	B	
I	3	1	75
II	1	1	30
III	1	4	84

Складіть план випуску виробів А і В, при якому прибуток підприємства від реалізації всіх виробів буде максимальним. Урахуйте те, що підприємство може виготовляти такі вироби у будь-яких співвідношеннях. (Методичка 22-23)

2.6. Припустимо, що ПАТ “Шиття” випускає два види продукції (А і В). Для виготовлення 1 од. виробу А потрібно витратити 2 м тканини 1 – го типу, 3 м. тканини 2 типу та 1 м. тканини 3-го типу. Для виготовлення 1 од. виробу В потрібно ті самі тканини з витратами 1 м, 4 і 3 м. відповідно. Виробництво забезпечене сировиною кожного типу у кількості 400 м., 900 м., 600 м. Вартість виробу А становить 60 грн, а виробу В – 40 грн.

Завдання: Складіть план виробництва виробів А і В, який забезпечить максимальний виручку від реалізації.

3. Терміни для вивчення

Економічна модель – це формалізоване описання економічного процесу або явища, структура якого визначається як його об’єктивними властивостями, так і цільовим характером дослідження

Позитивний аналіз – це твердження типу “якщо... то...”.

Нормативний аналіз – це аналіз, спрямований на вироблення рекомендацій, які сприяють досягненню певної мети.

Економічний вибір – вибір найкращого із альтернативних варіантів використання, при якому досягається максимальне задоволення потреб при даних витратах.

Альтернативні витрати – це витрати одного блага, що виражені через інше благо, яким довелося знехтувати (пожертвувати) витратами (витрати невикористаних можливостей або тимчасовими витратами).

Принцип методологічного індивідуалізму – передбачає вивчення поведінки окремої особи.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 8

Принцип раціональності – передбачає егоїстичну поведінку людини у економічних відносинах, в процесі економічної діяльності.

Економічна система – це сукупність всіх видів економічної діяльності і відносин людей у процесі взаємодії, спрямованої на виробництво, обмін, розподіл і споживання товарів та послуг. Іншими словами, це сукупність взаємопов'язаних економічних елементів, які утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства, єдність відносин з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання економічних благ.

Виробництво – створення матеріальних і духовних благ, необхідних для існування і розвитку людини.

Розподіл – це процес визначення частки, кількості, пропорцій, у якій кожна господарююча людина приймає участь у виготовленні продукції.

Обмін – процес руху матеріальних благ і послуг від одного суб'єкта до іншого і форма суспільного зв'язку виробників і споживачів, що опосередковує суспільний обмін товарами.

Споживання – це процес використання результатів виробництва для задоволення певних потреб.

Крива виробничих можливостей – крива, яка показує альтернативні варіанти при повному використанні ресурсів.

4. Тести для контролю знань

1. Мікроекономіка як наука:

- а) вивчає сукупний рівень доходів, зайнятість та виробництво;
- б) досліджує функціонування окремих економічних суб'єктів, які становлять економічну систему;
- в) вивчає детальну інформацію про окремі сегменти економічної системи;
- г) базується на широкому підході до діяльності економічної системи.

2. Альтернативна вартість –

- а) це цінність втрачених можливостей; це кількість одного блага, якою необхідно пожертвувати заради одержання додаткової одиниці іншого блага;
- б) це вартість аналогічного товару на ринку;
- в) це додаткова вартість, встановлена на основі взаємодії попиту та пропозиції на ринку;
- г) це цінність, якою необхідно пожертвувати заради виробництва останньої одиниці товару.

3. У ринковій економіці проблеми: “що виробляти”, “як виробляти” і “для кого виробляти” вирішується:

- а) споживачами;
- б) виробниками;
- в) взаємодією попиту та пропозиції;
- г) державними органами.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 9

4. Які з цих тверджень неправильні:

- моделі – єдиний інструмент економічної теорії;
- моделі – важливий інструмент економічної теорії;
- перевага моделювання з іншими методами полягає в отриманні остаточних висновків
- перевага моделювання з іншими методами полягає в отриманні остаточних висновків у межах зроблених припущень;
- модель – ідеальний засіб виконання гіпотези “за інших однакових умов”.

5. Встановити відповідність:

Назва моделі	Зміст моделі
1. Гранична	А. Дослідження відхилення ціни від рівноважної величини на порушення рівноваги одностоварних ринків чи галузевих ринків
2. Рівноважна	Б. Дослідження впливу приросту кількості працівників на одну одиницю на обсяг виробництва фірми чи доцільність (чи недоцільність) розширення обсягів виробництва
3. Раціоналістична	В. Дослідження того, як раціональний суб'єкт керуючись власним егоїстичним інтересом, задовольняє потреби суспільства
4. Оптимізаційна	Г. Дослідження поведінки суб'єкта, за якої від досягає найвищого результату за заданих затрат або ж заданого результату за мінімальних затрат ресурсів

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

- Нормативна та позитивна мікроекономіка: спільне та відмінне.
- Проблема обмеженості ресурсів і необхідність вибору
- Поняття та структура економічної системи
- Суб'єкти мікросистеми

6. Рекомендована література

- Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679с., с. 13-52
- Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с., с. 10-25
- Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.
- Мікроекономіка: підручник / [А. П. Наливайко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України А.П. Наливайка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2011. – 446 с.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 10

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2. ПОПИТ І ПРОПОЗИЦІЯ, ЇХ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ

1. Питання для обговорення

1. Попит, його види, закон попиту, детермінанти попиту (графічний, економічний та алгебраїчний аналіз).

2. Соціальні економічні фактори, які впливають на попит: ефект юрби, ефект сноба, ефект престижу (Веблена), спекулятивний ефект, нераціональний попит

3. Еластичність попиту за ціною, доходом і перехресна еластичність.

4. Пропозиція, її види, закон пропозиції, детермінанти пропозиції.

5. Еластичність пропозиції. Вплив фактору часу та інших факторів

6. Поняття рівноваги, надлишку, дефіциту.

7. Павутиноподібна модель.

8. Суспільний вигравш.

2. Вправи для вирішення

2.1. Функція попиту на товар описується рівнянням $Q_D = 5/\sqrt{P}$. Як повинна змінитись ціна на цей товар, якщо виторг зросте на 20 %?

2.2. Функція попиту має вигляд $Q_D = -9000P + 10500$, а функція пропозиції – вигляд $Q_S = 1500P$. Визначте нові параметри рівноваги, якщо пропозиція послуг перевізників змінилася на 50% унаслідок зростання ціни на пальне. Опишіть ситуацію на ринку, якщо держава встановила ціну на проїзд на рівні 1 грн.

2.3. Попит на товар задано рівнянням $Q_D = 10 - P$, а пропозицію – рівнянням $Q_S = -8 + 2P$. Визначте рівноважну кількість продажу. Відповідь продемонструйте графічно. Що станеться на ринку, якщо держава встановить ціну на даний товар 5 грн. за 1 од.? Виробники продаватимуть даний товар по 7 грн. за 1 од.?

2.4. Функція попиту задана рівнянням $Q_D = 100 - 25P_X + 2P_Y + 10I$. Ціна товару X складає 4 у.о., Y – 5 у.о., дохід – 50 у.о. Розрахуйте:

– обсяг попиту за даних умов;

– еластичність попиту за доходом;

– зміну кривої попиту, якщо дохід знизиться до 40 грн. (Базилевич, с 39)

2.5. Зміна ціни мінеральної води з 2,6 до 2,7 грн. за 1 л. привела до того, що кількість проданого лимонаду збільшилася з 44 до 47. Визначте перехресну еластичність попиту за умови, що ціна дорівнює 0,6 грн. (Методичка 45)

2.6. Відомо, що функція попиту на товар задано рівнянням $Q(d) = 500 - P$, функція пропозиції $Q(s) = 2P - 100$. Визначте:

– графічно і аналітично точку рівноваги;

– що відбудеться на ринку, якщо держава надасть виробникам субсидію у розмірі 150 грн на одиницю товару;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 11

– аналітично розподіл вигод між споживачем та виробником від надання такої субсидії. Відповідь проілюструйте графічно.

2.7. Функцію пропозиції задано рівнянням $P = f(Q) = 5 + 4Q^3$. Рівноважний обсяг продажу дорівнює 3. Знайти вигоду виробника.

3. Терміни для вивчення

Попит – кількість товару (послуги), яку споживач готовий придбати за певного рівня цін та певними умовами.

Пропозиція – кількість товару (послуги), яку фірма готова виробити і реалізувати за певного рівня цін та певними умовами.

Еластичність – міра чутливості результуючого показника на вплив змінного фактору.

Закон попиту – обернена залежність між величиною попиту та ціною. При зростанні ціни попит зменшується і навпаки.

Закон пропозиції – пряма залежність між величиною пропозиції та ціною. При зростанні ціни пропозиція збільшується і навпаки.

Товари-доповнювачі (комплементарні товари) – товари, які використовуються для того щоб використовувати інші товари

Товари-замінники (товари субститути) – товари, якими можна замінити інший товар. Для споживача вони є рівноцінними і рівнокорисними.

Надлишок – ситуація на ринку, коли пропозиція перевищує попит.

Дефіцит – ситуація на ринку, коли попит перевищує пропозицію.

Ринкова рівновага – ситуація на ринку, коли попит дорівнює пропозиції.

4. Тести для контролю знань

1. Перевищення попиту на товар за пропозицію, свідчить про:

- а) дефіцит товару;
- б) надлишок товару;
- в) ринкову рівновагу;
- г) ринкову нестабільність.

2. Рівноважна ціна – це ціна:

- а) при якій обсяг попиту дорівнює обсягу пропозиції;
- б) яка відповідає фактичним витратам на виготовлення продукту;
- в) яка враховує знижки;
- г) яка враховує акції на товар.

3. Збільшення ціни на товари замінники

- а) збільшує попит;
- б) зменшує попит;
- в) не впливає на попит;
- г) жодної правильної відповіді.

4. Збільшення ціни на комплементарні товари

- а) збільшує попит;
- б) зменшує попит;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 12

- в) не впливає на попит;
- г) жодної правильної відповіді.

5. Попит еластичний, якщо:

- а) однопроцентна зміна ціни призводить до більшої процентної зміни обсягу попиту;
- б) однопроцентна зміна ціни спричиняє менш ніж однопроцентну зміну обсягу попиту;
- в) однопроцентна зміна ціни веде до однопроцентної зміни обсягу попиту;
- г) споживачі купують товар у необмеженій кількості, але лише за однією ціною.

6. Для товару Гіффена:

- а) ефект заміщення більший, ніж ефект доходу;
- б) ефект заміщення менший, ніж ефект доходу;
- в) обсяг споживання зростає зі збільшенням доходу;
- г) лінія попиту має від'ємний нахил.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Павутиноподібна модель.
2. Суспільний вииграш.
3. Криві Енгеля.

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679с., с. 53-148.
2. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с., с. 26-66
3. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.
4. Мікроекономіка: підручник / [А. П. Наливайко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України А.П. Наливайка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2011. – 446 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3. ТЕОРІЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

1. Питання для обговорення

1. Розвиток теорії корисності
2. Поняття корисності та її види.
3. Функція корисності як залежність між кількістю одиниць споживаного блага та рівнем корисності, що досягається споживачем.
4. Зміна структури споживання під впливом зміни цін на товари.
5. Зміна корисності. Перший закон Госсена.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 13

6. Парадокс вартості.
7. Другий закон Госсена.
8. Особливості аналізу функції корисності з ординалістських позицій.
9. Криві байдужості: побудова та властивості.
10. Гранична норма заміщення благ: суть і методика обчислення.
11. Криві байдужості для різних видів благ.

2. Вправи для вирішення

2.1. Споживач робить вибір між двома товарами X та Y. Граничну корисність кожного з них для споживача наведено в таблиці:

Одиниця товару	MU_X	MU_Y
1	10	24
2	8	20
3	7	18
4	6	16
5	5	12

Яку кількість кожного з товарів купить раціональний споживач, якщо його денний бюджет становить 10 грн., а ціни товарів X та Y відповідно 1 грн. і 2 грн.?

2.2. Функцію корисності задано рівнянням $TU = 50x - 2x^2$, де x – кількість товару. Визначте починаючи з якої одиниці товару загальна корисність почне зменшуватиметься. (Методичка 109)

2.4. Функцію корисності задано рівнянням $TU(x,y) = ux^2 + xy^2$, де x – кількість яблук (кг), y – кількість груш (кг). Визначте граничну корисність яблук і груш за умови споживання яблук і груш по 3 грн. (Методичка 109)

2.5. Функцію корисності задано рівнянням $TU(x, y, z) = 2x + 4y + 6z$, де x – кількість товару X, y – кількість товару Y, z – кількість товару Z. Вартість товару Z дорівнює 2 у.е. Визначте вартість 1 од. товару X та 1 од. товару Y, якщо відомо, що споживач максимізує свою корисність. (Методичка 110)

2.6. Функцію корисності задано рівнянням $TU(x,y) = 25xy - 5xy^2$, де x – кількість винограду (кг), y – кількість слив (кг). Визначте: граничну корисність винограду і слив за умови споживання 3 кг винограду і 2 кг слив; при якій кількості споживання слив загальна корисність споживання зменшуватиметься. Проаналізуйте ситуацію. (Методичка 109)

2.7. Сукупна корисність споживача представлена функцією $U = (A \cdot B)^{1/2}$, A – обсяг споживання яблук, B – обсяг споживання винограду. Визначте:

– величину сукупної корисності, якщо $A = 5$, $B = 80$;

– рівень споживання винограду, якщо $A = 10, 15, 20$ і т.д. Побудуйте криву ізокорисності.

2.8. Споживач витрачає 130 грн. на тиждень на помідори та огірки. Гранична корисність помідорів для нього визначається рівнянням $MU(x) = 30 - 2x$, де X – кількість помідорів, кг. Гранична корисність огірків становить $19 - 3Y$, де Y –

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 14

кількість огірків, кг. Ціни товарів відповідно 20 грн. та 10 грн. Яку кількість помідорів та огірків придбає раціональний споживач ?

3. Терміни для вивчення

Потреба – це нужда в чомусь, що об'єктивно необхідне для забезпечення життєдіяльності і розвитку людини, спільноти, нації, суспільства в цілому.

Благо – будь-яка корисність (предмет, явище, процес), яка здатна задовольнити людську потребу.

Цінність – значення, яке має певне благо або сукупність благ для добробуту суб'єкта.

Вибір – вольовий акт щодо надання переваги одній з альтернатив.

Корисність – це задоволення, яке отримує споживач безпосередньо від блага.

Оптимальний споживач – це споживач, який досягає рівноваги при розподілі своїх доходів між всіма благами. Для цього пояснення використовується другий закон Госсена.

Перший закон Госсена (закон спадної граничної корисності) - споживання наступної одиниці певного блага приносить чим раз меншу величину задоволення.

Другий закон Госсена (правило максимізації корисності) – раціональний споживач розподіляє свій дохід таким чином, щоб кожна гривня витрачена на будь-який товар приносить однакову граничну корисність. Отже оптимальна структура споживання (попиту) досягається:

Гранична норма заміщення (MRS) – це максимальна кількість одного блага, від якої споживач готовий відмовитися заради додаткової кількості іншого блага, отримавши при цьому однакову загальну корисність.

4. Тести для контролю знань

1. Характеристикою економічного блага виступає:

- а) здатність задовольняти потреби;
- б) рідкість;
- в) цінність
- г) всі вище перераховані

2. Положення і нахил кривої байдужості для окремого споживача пояснюються:

- а) перевагами і розмірами доходу споживача;
- б) перевагами, розмірами доходу та цінами товарів;
- в) тільки цінами товарів, що купуються;
- г) перевагами споживача.

3 Корисність – це:

- а) об'єктивна міра задоволення, встановлена у суспільстві;
- б) сукупне задоволення від блага чи набору благ;
- в) суб'єктивна міра задоволення, що його отримує індивід від

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 15

споживання блага або набору благ;

г) задоволення від споживання додаткової одиниці блага або набору благ.

4. Додаткове задоволення, яке отримує споживач від споживання додаткової одиниці блага називається:

- а) гранична вигода;
- б) сукупна вигода;
- в) додаткова корисність;
- г) гранична корисність.

5. Правило максимізації корисності полягає в наступному:

а) корисність максимізується вибором такого кошика в границях бюджетного обмеження, для якого відношення граничних корисностей останніх одиниць кожного виду благ до їхніх цін однакове не для всіх благ.

б) корисність мінімізується вибором такого кошика в границях бюджетного обмеження, для якого відношення сукупних корисностей останніх одиниць кожного виду благ до їхніх цін однакове для всіх благ.

в) корисність мінімізується вибором такого кошика в границях бюджетного обмеження, для якого відношення граничних корисностей останніх одиниць кожного виду благ до їхніх цін однакове для всіх благ.

г) корисність максимізується вибором такого кошика в границях бюджетного обмеження, для якого відношення граничних корисностей останніх одиниць кожного виду благ до їхніх цін однакове для всіх благ.

6. Закон зростаючої сукупної корисності полягає у тому, що:

а) зі зростанням доходів споживачів величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ даного виду зростає;

б) зі зростанням доходів споживачів величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ даного виду зменшується;

в) з нарощуванням споживання будь-якого блага величина задоволення від кожної додаткової його одиниці зменшується;

г) з нарощуванням споживання будь-якого блага величина задоволення від кожної додаткової його одиниці зростає.

7. Споживач купує лише банани та апельсини. Ціна бананів — 2 ум.од., апельсинів — 1,5 ум.од. Споживач може витратити на ці товари щотижня 16 ум.од. Якщо він максимізує корисність, то його норма граничної заміни апельсинів на банани становитиме:

- а) $3/4$;
- б) $4/3$;
- в) $1/8$;
- г) $3/32$.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Розвиток теорії корисності
2. Зміна структури споживання під впливом зміни цін на товари.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 16

3. Парадокс вартості

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679с., с. 53-148.

2. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с., с. 26-66

3. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.

4. Мікроекономіка: підручник / [А. П. Наливайко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України А.П. Наливайка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2011. – 446 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4. АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

1. Питання для обговорення

1. Бюджетна лінія: рівняння і графічна побудова.
2. Криві байдужості та бюджетні лінії.
3. Рівновага споживача: економічна, алгебраїчна та графічна.
4. Функція попиту від доходу: крива Енгеля. Закон Енгеля.
5. Зміна оптимального стану споживача в результаті зміни ціни товарів. Крива “ціна – споживання”
6. Зміна оптимального стану споживача в результаті зміни доходу. Крива. Крива “дохід – споживання”
7. Побудова кривої “ціна – споживання” та лінії індивідуального попиту споживача.
8. Неякісні товари. Парадокс Гіффен.
9. Взаємодоповнюваність та взаємозамінність товарів та послуг

2. Вправи для вирішення

2.1. Споживач має місячний дохід 210 грн і витрачає його на придбання двох товарів – м’яса та рису. Ціна м’яса (P_M) – 30 грн/кг., а ціна рису – 5 грн/кг. Побудуйте бюджетну лінію.

2.2. Споживач має дохід 200 грн.. і витрачає його на придбання блага X по ціні 10 грн. і блага Y по ціні 20 грн. Вибір споживача, що максимізує корисність, включає 12 одиниць X і 4 одиниці Y. Збільшення ціни товару X до 20 грн. викликає зміщення точки рівноваги (4X; 6Y), зниження до 5 грн. — відповідно (20X; 5Y). (КНЕУ розділ 1а с. 36)

а) Зобразіть графічно, як змінюватиметься положення бюджетної лінії у разі зниження та підвищення ціни.

б) Побудуйте лінію «ціна-споживання»;

в) Використовуючи лінію «ціна-споживання», побудуйте криву попиту

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 17

споживача на товар Х. (КНЕУ розділ 1а)

2.3. Домогосподарство має функцію корисності $U = Q_X Q_Y$, дохід дорівнює 140 грн. при цінах $P_X = 7$, $P_Y = 20$. Визначте ефект доходу та ефект заміщення, якщо ціна другого блага зменшилася до 5 грн. за незмінної величини доходу.

2.4. Ціна товару Х дорівнює 2 грн за кожен одиницю, а ціна товару Y становить 5 грн. за кожен одиницю. Запишіть рівняння бюджетної лінії якщо:

- дохід споживача дорівнює 150 грн;
- дохід збільшився на 10% (по відношенню до початкового значення доходу);
- дохід споживача зменшився на 20% (по відношенню до початкового значення доходу);

- ціна товару Х зменшилася до 1,5 грн за кожен одиницю при доході споживача 150 грн.;

- ціна товару Y збільшилась до 8 грн за кожен одиницю, ціна товару X становить 2 грн., а дохід споживача становить 150 грн. (**Методичка 80**)

2.5. Функція корисності споживача задана функцією $TU = XY/2$, де X – кількість споживання бананів, Y – кількість споживання коли. Ціна 1 кг бананів 13 грн., 1 л коли 6 грн. Влітку споживач витрачав на ці товари 50 грн. на тиждень. Взимку ціна бананів зросла до 15 грн. за кілограм, ціна коли не змінилася. Визначте:

- обсяг оптимального споживання бананів і коли влітку.
- величину витрат, необхідну зимою для досягнення того ж рівня корисності, що й літом.
- кількісне значення ефекту доходу і ефекту заміщення.

3. Терміни для вивчення

Бюджетна лінія – показує оптимальну комбінацію двох товарів або послуг (споживацьких наборів), які споживач виходячи зі свого доходу (бюджету – фіксованому доходу) може придбати

Точка рівноваги (оптимуму) відповідає умові (ситуації), коли те, що споживач хоче купити, співпадає з тим, що він може придбати. Це точка, де бюджетна лінія дотична до кривої байдужості, тобто де нахил кривої байдужості (MRS_{XY}) дорівнює нахилу бюджетного обмеження

Крива “ціна – споживання” показує функціональну залежність між обсягом споживання блага та його ціною.

Ефект заміщення – це зміна структури споживчого попиту (співвідношення коштів, які виділяються на придбання різних товарів) в результаті зміни ціни одного із товарів, які входять в споживчий кошик за незмінного реального доходу споживача.

Ефект доходу – це вплив на попит споживача за рахунок зміни реального доходу, яка виникла зі зміною цін.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 18

4. Тести для контролю знань

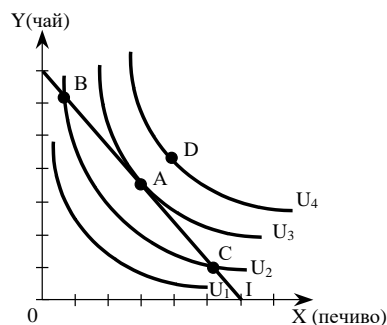
1. Ефект заміни спричиняється:

- а) зміною загального рівня цін на всі товари;
- б) зміною структури споживання в результаті зміни ціни одного з товарів;
- в) зміною у реальному доході, зумовленому зниженням цін на товари, що купуються;
- г) жодна з відповідей не є правильною.

2. Ефект доходу спричиняється:

- а) зміною у реальному доході, за незмінності цін на товари, що купуються;
- б) зміною структури споживання в результаті зміни ціни одного з товарів;
- в) зміною у реальному доході, зумовленому зниженням цін на товари, що купуються;
- г) жодна з відповідей не є правильною.

3. Яка точка на графіку показує найвищий рівень корисності від споживання благ X та Y

- а) точка B;
- б) точка A;
- в) точка C;
- г) точка D.

4. Точка рівноваги споживача це

- а) точка дотику кривих байдужості;
- б) точка дотику бюджетних ліній;
- в) точка дотику кривої байдужості і бюджетної лінії;
- г) правильна відповідь відсутня.

5. Залежність обсягу споживання товару від доходу споживача показують:

- а) криві байдужості;
- б) бюджетні лінії;
- в) Криві Енгеля;
- г) криві Хікса та Слуцького.

6. Крива „ціна - споживання” показує:

- а) функціональну залежність між обсягом споживання блага та його попитом на ринку;
- б) функціональну залежність між обсягом споживання блага та його

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 19

ціною;

в) оберненопропорційну залежність між обсягом споживання блага та його попитом на ринку;

г) прямо пропорційну залежність між ціною на благо та його корисністю.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Функція попиту від доходу: крива Енгеля. Закон Енгеля.
2. Неякісні товари. Парадокс Гіффена.
3. Взаємодоповнюваність та взаємозамінність товарів та послуг.

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679с., с. 149-199.
2. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с., с. 67-83
3. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5. МІКРОЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ ПІДПРИЄМСТВА. ВИРОБНИЧА ФУНКЦІЯ

1. Питання для обговорення

1. Підприємство як виробнича система.
2. Організаційні форми і функції фірми
3. Цілі діяльності фірми
4. Фактори виробництва та їх класифікація.
5. Поняття і параметри виробничої функції.
6. Закон ефекту масштабу виробництва та форми його прояву.

2. Вправи для вирішення

2.1. Маркетологи провели дослідження та визначили залежність доходу підприємства від ціни на його продукцію. Було встановлено, що тижневий дохід R є функцією ціни P : $TR = f(P) = -5P^2 + 10P + 3$. Визначте ціну продукції, при якій дохід підприємства буде максимальним. (Методичка 62)

2.2. Щоденний дохід підприємства задано рівнянням $R(P) = -P^2 + 14P - 44$. Знайдіть ціну, яку потрібно встановити підприємству на свою продукцію, щоб максимізувати дохід. (Методичка 62)

2.3. У виробництві продукції фірма застосовує два види ресурсів – працю і капітал. Ціна 1 од. праці становить 5 грн за годину, ціна 1 од. капіталу – 12 грн за годину. Граничний продукт праці дорівнює 50 од., граничний продукт капіталу – 120 од. Визначте, чи мінімізує фірма свої витрати за таких умов.

2.4. Виробнича функція має вигляд $Q = K\sqrt{L}$. Витрати виробництва становлять 180 грн. за год., ціна 1 од. праці дорівнює 3 грн. за годину, ціна 1

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 20

од. капіталу становить 9 грн. за годину. Запишіть рівняння із окости та визначте, за яких умов фірма мінімізує свої витрати. (Методичка 120)

2.5. Виробнича функція має вигляд $Q = 4 \cdot L^{\frac{2}{3}} \cdot K^{\frac{1}{3}}$, фірма прагне виробляти 8 од. продукції за годину робочого часу. При цьому відомо, що ціна 1 од. капіталу становить 3 грн за годину, а ціна праці за годину – у 4 рази дешевше. Визначте комбінацію ресурсів, яка забезпечить мінімізацію витрат на даний обсяг виробництва та мінімальну вартість виробництва. (Методичка 121)

3. Терміни для вивчення

Виробництво – це процес використання ресурсів для виготовлення товарів та надання послуг; процес перетворення вхідного потоку витрат ресурсів у вихідний потік випуску.

Виробнича функція – функція, яка показує максимальний обсяг випуску продукції (Q), який може виробити підприємство для конкретної специфічної комбінації вхідних ресурсів.

Сукупний продукт (TP) – це кількість економічного блага, яка виготовлена з використанням деякої кількості змінного фактору.

Граничний продукт фактора виробництва – це додатково виготовлений продукт (обсяг продукції), отриманий внаслідок залучення однієї додаткової одиниці фактора виробництва за умови сталої величини інших факторів.

Закон спадної граничної продуктивності (спадної віддачі) – зі зростанням використання будь-якого виробничого фактору (при незмінності інших) буде досягнута точка, в якій додаткове використання змінного фактору веде до зниження відносного і далі абсолютного обсягу випуску продукції.

Правило найменших витрат – це умова, відповідно до якої витрати мінімізуються в тому випадку, коли остання грошова одиниця, витрачена на кожен ресурс, дає однаковий граничний продукт. Правило найменших витрат забезпечує рівновагу для виробника.

Правило максимізації прибутку на конкурентних ринках означає, що граничні продукти всіх факторів виробництва у вартістному виразі рівні їх цінам, або що кожен ресурс буде використовуватися до того часу, поки його граничний продукт в грошовому виразі не стане рівний його ціні.

4. Тести для контролю знань

1. Зв'язок між можливими варіантами поєднання факторів виробництва та обсягом продукції відображається за допомогою:

- кривої виробничих можливостей;
- кривої сукупного обсягу випуску продукції;
- виробничої функції;
- еластичності пропозиції.

2. Закон зниження граничної норми технологічної заміни полягає в наступному:

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 21

а) із збільшенням застосування у виробництві будь-якого фактора гранична норма технологічної заміни одиниці цього фактора іншим збільшується, і навпаки;

б) зі збільшенням застосування у виробництві будь-якого фактора гранична норма технологічної заміни одиниці цього фактора іншим знижується, і навпаки;

в) зі збільшенням застосування у виробництві будь-якого фактора гранична норма технологічної заміни одиниці цього фактора іншим знижується, обернене твердження невірне;

г) із зменшенням застосування у виробництві будь-якого фактора гранична норма технологічної заміни одиниці цього фактора іншим знижується.

3. Підприємство, що мінімізує витрати, повинно:

а) наймати ресурси до того моменту, поки граничні фізичні продукти кожного з ресурсів не зрівняються між собою;

б) наймати ресурси до того моменту, поки витрати на придбання кожної додаткової одиниці кожного ресурсу не зрівняються між собою;

в) наймати ресурси до того часу, поки додатковий обсяг випуску продукції, що виробляється кожним з ресурсів, дорівнюватиме один одному;

г) наймати ресурси до того часу, поки додатковий обсяг, вироблений одиницею вартості кожного з ресурсів, дорівнюватиме один одному.

4. Зміна бюджету виробника призводить до зміщення ізокошти

а) ліворуч;

б) праворуч;

в) ізокошта не зміщується;

г) паралельно вліворуч або праворуч.

5. Виберіть правильне визначення кривої трансформації виробничих можливостей:

а) це модель, яка ілюструє ситуацію обмеженості ресурсів, необхідності компромісного вибору та оцінки його альтернативної вартості;

б) це крива, яка єднає точки максимально можливого виробництва двох благ за умови цілковитого використання обмежених ресурсів;

в) це крива, яка з'єднує всі точки рівноваги споживача;

г) правильні відповіді а) і б).

6. Зміна бюджету виробника призводить до зміщення ізокошти

а) ліворуч;

б) праворуч;

в) ізокошта не зміщується;

г) паралельно вліворуч або праворуч.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Організаційні форми і функції фірми.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 22

2. Цілі діяльності фірми.
3. Закон ефекту масштабу виробництва та форми його прояву.
4. Траєкторія розвитку фірми.

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679с., с. 200-226
2. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с., с. 128-142, 179-196
3. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6. ВАРІАЦІЇ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА ТА ОПТИМУМ ТОВАРОВИРОБНИКА

1. Питання для обговорення

1. Виробнича функція. Закон спадної віддачі.
2. Закон ефекту масштабу виробництва та форми його прояву.
3. Оптимум товаровиробника. Ізокоста та ізокванта.
4. Траєкторія розвитку фірми.

2. Вправи для вирішення

2.1. Для фірми в короткостроковому періоді капітал є постійним ресурсом і дорівнює 2 машино-години за період. Залежність обсягу випуску від кількості використовуваних одиниць описується рівнянням: $Q = -X^3 + 10X^2 + 10X$.

Визначити:

- функції середньої та граничної продуктивності праці;
- значення середньої, граничної продуктивності праці та середньої продуктивності капіталу в діапазоні зміни витрат праці від 1 од./період до 8 од./період.

Побудуйте графіки сукупного, середнього та граничного продукту.

2.2. За даними у таблиці встановіть, яку комбінацію ціни та обсягів виробництва треба обрати фірмі, щоб отримати найбільший прибуток. Визначте, який при цьому буде прибуток.

Таблиця. Зведені дані виробництва

Ціна P, грн	Обсяг виробництва Q, од.	Загальні витрати на виробництво TC, грн.
100	1	50
120	2	150
140	3	300
160	4	520
180	5	850
200	6	1250

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 23

2.3. Фірма виробляє щомісяця 100 деталей і кожну продає за 30 грн. Сукупні витрати фірми при цьому складають 6000 грн. Сукупні постійні витрати – 2000 грн. Граничні витрати – 50 грн. Завдання: визначте що має робити фірма (збільшити виробництво, скоротити виробництво, залишити обсяг продукції без змін, припинити виробництво) ?

2.4. Фірма в умовах досконалої конкуренції збільшує обсяг виробництва в короткостроковому періоді від 0 до 10 шт. Постійні витрати складають 60 грн. Динаміка змінних витрат представлена в таблиці.

Обсяг випуску, шт.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Змінні витрати	0	45	85	120	150	185	225	270	325	390	465

Завдання:

- розрахувати сукупні, середні сукупні, середні постійні, середні змінні, середні змінні витрати;
- розрахувати сукупний та граничний виторг, економічні прибутки (збитки) фірми за такими ринковими цінами ($P_1 = 60$, $P_2 = 40$, $P_3 = 30$);
- за даними розрахунків побудувати модель TRTC, визначити оптимальні обсяги випуску та результати діяльності фірми за даних значень ціни;
- за даними розрахунків побудувати модель визначити оптимальні обсяги випуску та результати діяльності фірми за даних значень ціни;
- за моделлю MRMC визначте короткострокову

3. Терміни для вивчення

Виробнича функція – функція, яка показує максимальний обсяг випуску продукції (Q), який може виробити підприємство для конкретної специфічної комбінації вхідних ресурсів.

Граничний продукт фактора виробництва – це додатково виготовлений продукт (обсяг продукції), отриманий внаслідок залучення однієї додаткової одиниці фактора виробництва за умови сталої величини інших факторів.

Сукупний продукт (TP) – це кількість економічного блага, яка виготовлена з використанням деякої кількості змінного фактору.

Закон спадної граничної продуктивності (спадної віддачі) – зі зростанням використання будь-якого виробничого фактору (при незмінності інших) буде досягнута точка, в якій додаткове використання змінного фактору веде до зниження відносного і далі абсолютного обсягу випуску продукції. Збільшення використання одного із факторів (при незмінності інших) призводить до поступового зниження віддачі від його використання.

Правило найменших витрат – це умова, відповідно до якої витрати мінімізуються в тому випадку, коли остання грошова одиниця, витрачена на кожен ресурс, дає однаковий граничний продукт.

Правило максимізації прибутку на конкурентних ринках означає, що граничні продукти всіх факторів виробництва у вартістному виразі рівні їх

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 24

цінам, або що кожен ресурс буде використовуватися до того часу, поки його граничний продукт в грошовому виразі не стане рівний його ціні.

Масштаби підприємницької діяльності – визначаються науково-технічною та виробничою спеціалізацією, кооперацією, інтенсивністю інтеграційних процесів.

Ізокванта – крива, яка показує всі комбінації виробничих факторів, використання яких забезпечує однаковий обсяг випуску продукції

4. Тести для контролю знань

1. Підприємство максимізує обсяг виробництва за певного рівня витрат у точці дотику:

- а) ізокости та найнижчої з можливих ізоквант;
- б) ізокости та найвищої з можливих ізоквант;
- в) ізокванти та найнижчої з можливих ізокост;
- г) ізокванти та найвищої з можливих ізокост.

2. Крива, яка показує всі комбінації виробничих факторів, використання яких забезпечує однаковий обсяг випуску продукції називається:

- а) крива байдужості;
- б) бюджетна лінія;
- в) ізокоста;
- г) ізокванта.

3. Ізокванта - це:

а) лінія, яка характеризує різні комбінації ресурсів, використання яких забезпечує однаковий рівень виробничих витрат;

б) обсяг продукції, який отримує підприємство, використовуючи даний обсяг ресурсів;

в) крива, яка показує різні сполучення виробничих факторів при забезпеченні незмінного обсягу виробництва;

г) всі відповіді правильні.

4. Зв'язок між можливими варіантами поєднання факторів виробництва та обсягом продукції відображається за допомогою:

- а) кривої пропозиції;
- б) кривої попиту;
- в) виробничої функції;
- г) еластичності пропозиції.

5. Рівновага фірми графічно має місце:

а) в точці торкання найнижчої ізокванти до ізокости;

б) в точці торкання найвищої ізокванти до ізокости;

в) точці торкання кривої граничних витрат і кривої сукупних витрат фірми;

г) в точці торкання кривої сукупних витрат і сукупного доходу.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 25

6. Якщо ціна на капітал і працю постійна, проте змінюється величина валових витрат фірми - це зумовлює рух ізокости:

- а) вправо вгору;
- б) вліво вниз;
- в) вправо вгору або вліво вниз паралельно до свого початкового положення;
- г) сама крива нікуди не переміщується, відбувається лише зміна точок на кривій.

7. Яку з нижчеподаних властивостей не можна віднести до властивостей, що є загальними для усіх виробничих функцій:

- а) ізокванти, що відображають різні рівні випуску, не можуть перетинатися;
- б) ізокванти не опуклі до початку координат і перетинають осі координат;
- в) виробнича функція будується для строго конкретної технології. Нові технології означають зростання випуску продукції, тому їй потрібна побудова нової функції;
- г) існує для зростання обсягів виробництва, яке може досягатись зростанням затрат одного ресурсу, коли інші ресурси залишаються постійними.

8. Якщо ізокванти мають вигляд прямого кута, це означає, що:

- а) немає можливості замінити один ресурс іншим - фактори є взаємодоповнюючими;
- б) існує досконала взаємозамінюваність капіталу і праці - це означає, що одиниця капіталу завжди може замінювати одиницю праці без зміни обсягу виробництва;
- в) існують постійні пропорції використання капіталу і праці, тобто одиниця капіталу вимагає одиниці затрат праці;
- г) правильні відповіді а) і в).

9. Якщо ціна на капітал і працю постійна, проте змінюється величина валових витрат фірми - це зумовлює рух ізокости:

- а) вправо вгору;
- б) вліво вниз;
- в) вправо вгору або вліво вниз паралельно до свого початкового положення;
- г) сама крива нікуди не переміщується, відбувається лише зміна точок на кривій.

10. Підприємство мінімізує свої витрати за даного обсягу виробництва у точці дотику:

- а) ізокости та найнижчої з можливих ізоквант;
- б) ізокости та найвищої з можливих ізоквант;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 26

в) ізокванти та найнижчої з можливих ізокоств;

г) ізокванти та найвищої з можливих ізокоств.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Закон ефекту масштабу виробництва та форми його прояву.

2. Траєкторія розвитку фірми.

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679с., с. 149-199.

2. Косік А.Ф., Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с., с. 84-101

3. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА

1. Питання для обговорення

1. Поняття та види витрат. Витрати виробництва у короткостроковому періоді.

2. Трансакційні витрати

3. Визначення, графічний аналіз взаємного розташування та закономірностей зміни кривих витрат.

4. Криві довгострокових витрат та їх види.

5. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства (оптимальні обсяги випуску).

2. Вправи для вирішення

2.1. Бухгалтер фірми втратив управлінську звітність, однак зміг відновити її частину по робочим записам. Завдання – відновити решту даних.

Q	TC	VC	FC	MC	ATC	AVC	AFC
2	50						
3				20			
4		75					
5			10			17	
6				5			

2.2. Функція попиту на продукцію задано рівнянням $Q_D = 150 - P$, функція сукупних витрат задана рівнянням $TC = Q^2 - 3Q + 1$.

Визначте:

1) обсяг випуску продукція, який забезпечить отримання максимального прибутку;

2) суму максимального прибутку;

3) ціну, за якої фірма має припинити виробництво.

2.3. Відновіть втрачені дані бухгалтерської звітності (табл.), якщо постійні витрати фірми становлять 15 грн.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 27

Таблиця. Зведені дані бухгалтерської звітності

Q	FC	AFC	VC	AVC	TC	ATC
0						–
1						25
2						20
3						18
4						22
5						28
6						38

2.4. Функція витрат підприємства описується рівнянням

$$TC(Q) = 2Q^2 + 3Q + 4.$$

Визначте граничні витрати, якщо обсяг виробництва становитиме 50 од.; 100 од.; 150 од.

2.5. Підприємець надає послуги за 2,4 грн. Змінні витрати становлять 2,16 за 1 од., постійні витрати – 3600 грн. Знайдіть кількість послуг, при якій підприємець не матиме ані збитків, ані прибутків.

2.6. Функція граничних витрат фірми задано рівнянням

$$MC = 3Q^2 - 4Q - 5$$

Q – обсяг випуску продукції.

Завдання:

1. Записати функцію сукупних витрат, якщо мінімальні середні сукупні витрати досягаються за умови виробництва 10 одиниць.

2. Визначити рівноважний обсяг виробництва, якщо граничний дохід складає 255 грн.

3. Знайти і записати аналітично функцію сукупного доходу.

3. Терміни для вивчення

Витрати виробництва – вартість всіх видів факторів виробництва, що витрачаються для виготовлення певної кількості товарів, надання послуг.

Зовнішні витрати (явні) – альтернативні витрати, що приймають форму грошових платежів зовнішнім (у відношенні до даного підприємства) власникам факторів виробництва, тобто грошові виплати, які підприємство здійснює стороннім постачальникам ресурсів.

Внутрішні витрати (неявні) – альтернативні витрати використання ресурсу з точки зору “втраченої” вигоди внаслідок не найкращого використання цього ресурсу (витрати втрачених можливостей).

Постійні витрати FC (fixed cost) – витрати, величина яких у короткостроковому періоді не залежить від випуску продукції; мають місце навіть тоді, коли продукція зовсім не випускається.

Змінні витрати VC (variable cost) – витрати виробництва, які залежать від випуску продукції і змінюються залежно від збільшення або зменшення виробництва.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 28

Сукупні витрати tc (total cost) – витрати, які характеризують суму постійних і змінних витрат виробництва підприємства у короткостроковому періоді.

Граничні витрати MC (marginal cost) – витрати, що несе підприємство на виробництво додаткової одиниці товару.

Довгострокові граничні витрати (LMC) – це зміна довгострокових загальних витрат унаслідок зміни обсягу випуску продукції на одну одиницю.

4. Тести для контролю знань

1. Постійні витрати - це:

- а) витрати на ресурси згідно із цінами на момент їх придбання;
- б) витрати, які мають місце навіть тоді, коли нічого не виробляється;
- в) неявні витрати виробництва;
- г) витрати на придбання сировини за фіксованими наперед цінами.

2 Витрати, що несе підприємство на виробництво додаткової одиниці товару називаються:

- а) постійні витрати;
- б) змінні витрати;
- в) середні витрати;
- г) граничні витрати.

3 Витрати виробництва, які залежать від випуску продукції і змінюються залежно від збільшення або зменшення виробництва:

- а) постійні витрати;
- б) змінні витрати;
- в) середні витрати;
- г) граничні витрати.

4. Витрати, величина яких у короткостроковому періоді не залежить від випуску продукції; мають місце навіть тоді, коли продукція зовсім не випускається:

- а) постійні витрати;
- б) змінні витрати;
- в) середні витрати;
- г) граничні витрати.

5. Загальне правило вибору оптимального обсягу виробництва, або загальна умова максимізації прибутку конкурентною фірмою полягає в тому, що:

а) прибуток максимізується на обсязі, для якого граничний виторг дорівнює граничним витратам: $MR = MC$;

б) збиток максимізується на обсязі, для якого граничний виторг дорівнює граничним витратам: $MR = MC$;

в) прибуток максимізується на обсязі, для якого валовий дохід менший валових витрат: $TR < TC$;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ OK11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 29

г) прибуток максимізується на обсязі, для якого граничні витрати більші граничного доходу $MC > MR$

6. Зростаючий нахил кривої довгострокових середніх витрат демонструє:

- зростаючий ефект масштабу виробництва;
- спадний ефект масштабу виробництва;
- постійний ефект масштабу виробництва;
- нульовий ефект масштабу виробництва.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

- Трансакційні витрати
- Концепція мінімально ефективного розміру підприємства (оптимальні обсяги випуску).

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679с., с. -263-277.

2. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с., с. 156-165

3. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9. РИНОК ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

1. Питання для обговорення

- Типи ринкових структур.
- Переваги дослідження ідеальних ринкових структур.
- Характерні риси ринку досконалої конкуренції
- Ціна та випуск продукції в умовах досконалої конкуренції

3. Терміни для вивчення

Ідеальна модель – абстрактна модель, яка не враховує реально існуючі ринки, а описує ідеальні типи ринкових структур.

Ринок досконалої конкуренції – це ринок з найвищим рівнем конкуренції, досягається за наявності великої кількості незалежних виробників, постачальників і продавців, жоден з них не може помітно впливати на ринкову ціну через зміну кількості виробленої продукції. Характерні риси: 1) велика кількість продавців і покупців; 2) стандартизована продукція; 3) об'єктивність ціноутворення; 4) інформованість покупців і продавців; 5) незалежність дій продавців; 6) вільний вхід і вихід з галузі.

Монополія – наявність лише одного покупця при наявності багатьох продавців.

4. Тести для контролю знань

Основною характерною рисою ринку досконалої конкуренції є:

- стандартизована продукція;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 30

б) відсутність законодавчих та технологічних перешкод входу на ринок;
в) попит окремого споживача є мізерним і суттєво не впливає на ринковий попит;

г) відсутність фінансових перешкод входу на ринок.

Чи мають місце за відповідного типу ринкової структури методи нецінової конкуренції:

а) оскільки продукція є однорідною, покупці особливо акцентують увагу на рекламі;

б) продукти є абсолютними аналогами, тому відсутні методи нецінової конкуренції;

в) виробники на власний розсуд обирають модель поведінки;

г) продукти є здебільшого аналогами, тому наявна незначна диференціація продукції.

На ринку досконалої конкуренції таємні змови:

а) є невід'ємним атрибутом успішної діяльності;

б) відсутність можливість укладення;

в) виробники на власний розсуд обирають модель поведінки;

г) залежить від ситуації на ринку.

Характерною особливістю виробників на ринку досконалої конкуренції є:

а) мінімізація витрат;

б) наявність стимулів забезпечення виробництва благ громадського вжитку;

в) сприяє розвитку науково-технічного прогресу;

г) сприяє вдосконаленню нових продуктів і створенню нових.

Аналіз ідеальної ринкової структури:

а) дозволяє виявити шлях найефективнішого розміщення ресурсів за існуючих умов та обмежень;

б) є недоцільним, оскільки аналізує абстрактну модель, що не завжди відповідає дійсності;

в) дозволяє побудувати модель, яка демонструє ситуацію на ринку за певного рівня цін та обсягів продукції;

г) є недоцільним, оскільки побудовані точні моделі демонструють альтернативи щодо ринкових цін.

Аналіз ідеальної ринкової структури (монополія та досконала конкуренція):

а) не дозволяє виявити шлях найефективнішого розміщення ресурсів за існуючих умов та обмежень;

б) є недоцільним, оскільки аналізує абстрактну модель, що не завжди відповідає дійсності;

в) дозволяє побудувати модель, яка демонструє ситуацію на ринку за

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 31

певного рівня цін та обсягів продукції;

г) є недоцільним, оскільки побудовані точні моделі демонструють альтернативи щодо ринкових цін.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Переваги дослідження ідеальних ринкових структур.

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679 с.

2. Косік А.Ф., Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с.

3. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.

4. Мікроекономіка: підручник / [А. П. Наливайко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України А.П. Наливайка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2011. – 446 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10. МОНОПОЛЬНИЙ РИНОК

1. Питання для обговорення

1. Особливості ринку монополії.
2. Ціна та випуск продукції в умовах чистої монополії
3. Соціально-економічні наслідки діяльності монополій
4. Сутність та особливості діяльності природних монополій
5. Умови на наслідки цінової дискримінації
6. Антимонопольне законодавство в Україні

2. Вправи для вирішення

3. Терміни для вивчення

Монополія – це наявність на ринку лише одного продавця і багатьох покупців. Характерні ознаки монополії: 1) виробництво унікального продукту; 2) ринкова влада; 3) значні бар'єри вступу в галузь.

Бар'єри для входу конкурентів до галузі обмеження, які запобігають появі додаткових продавців на ринку.

Цінова дискримінація це встановлення різних цін на одиниці товару, які не визначаються відмінами у витратах.

Чиста монополія – модель монопольного ринку, яка характеризується наявністю єдиного постачальника та відсутністю товарів-близьких замінників.

Природна монополія – модель монопольного ринку, для якої характерне наявність одного виробника, а виробництво будь-якого обсягу продукції одним підприємством обходиться суспільству дешевше, ніж його виробництво кількома виробниками.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 32

4. Тести для контролю знань

Двостороння монополія – це ринкова структура, якій характерна наявність:

- а) одного покупця, одного продавця;
- б) одного продавця, багатьох покупців;
- в) одного покупця, багатьох продавців;
- г) багатьох покупців, багатьох продавців.

Крива сукупного виторгу монополії має вигляд:

- а) променя, що виходить з початку системи координат;
- б) парабали, нахиленої вітками вниз;
- в) лінії, паралельної до осі ОХ;
- г) U-подібної форми.

Природна монополія - це:

- а) крупна фірма, в якій $LRAC_{\text{MIN}}$ значно нижчі, ніж якби в галузі працювало багато конкуруючих виробників;
- б) крупна фірма, в якій товари і послуги однакової якості продаються за різними цінами різних категорій покупців;
- в) крупна фірма, в якій немає спеціальних чи вхідних бар'єрів, тому можлива поява конкурентів, що вийдуть в галузь;
- г) крупна фірма, що продає товари та послуги за однаковими цінами.

Монопсонія – це ринкова структура, якій характерна наявність:

- а) одного покупця, одного продавця;
- б) одного продавця, багатьох покупців;
- в) одного покупця, багатьох продавців;
- г) багатьох покупців, багатьох продавців.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Соціально-економічні наслідки діяльності монополій
2. Сутність та особливості діяльності природних монополій
3. Умови на наслідки цінової дискримінації
4. Антимонопольне законодавство в Україні

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679 с.
2. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с.
3. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.
4. Мікроекономіка: підручник / [А. П. Наливайко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України А.П. Наливайка; Держ.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 33

вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2011. – 446 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11. ОЛІГОПОЛІА І МОНОПОЛІСТИЧНА КОНКУРЕНЦІА

1. Питання для обговорення

1. Виникнення ринку олігополії: історичний аспект.
2. Характерні риси олігополії
3. Особливості поведінки на ринку фірми-олігополіста
4. Моделі рівноваги олігополії: рівновага Неша, модель Курно, модель Бертрана, модель Штакельберга
5. Використання методів нецінової конкуренції на олігополістичному ринку
6. Цінові стратегії у випадку дилеми олігополістів
7. Олігополія і економічна ефективність
8. Характерні ознаки монополістичної конкуренції.
9. Особливості поведінки монополістичного конкурента в коротко- та довгостроковому періоді.
10. Роль диференціації продукції на ринку монополістичної конкуренції.
11. Вплив реклами на зміни витрат виробництва на ринку монополістичної конкуренції.

2. Вправи для вирішення

3. Терміни для вивчення

Олігополія – ринкова структура, в якій більша частина продажу здійснюється великими фірмами, кожна з яких спроможна впливати на ринкову ціну. Характерні ознаки олігополії: 1) нечисленність фірм; 2) однорідна або диференційована продукція; 3) всезагальна взаємозалежність фірм; 4) значні переходи входження в галузь.

Дуополія – ситуація на ринку, коли пропозиція представлена лише двома постачальниками.

Модель Курно досягається на ринку за умов дуополії, коли кожне підприємство, що діє самостійно, вибирає такий оптимальний обсяг виробництва, який очікує від нього інше підприємство. Рівновага Курно виникає як точка перетину кривих реагування двох фірм.

Модель Штакельберга описує дуополію з таким розподілом ринкової влади між підприємствами, відповідно до якого одне з них реалізує поведінку лідера, тим часом як інше здійснює стратегію пристосування та корегує свою поведінку залежно від вибору, зробленого лідером.

Модель Бертрана описує ситуацію на ринку, за якої в умовах дуополії підприємства конкурують, знижуючи ціну товару та збільшуючи обсяг випуску. Стабільність рівноваги досягається тоді, коли ціна стає рівною

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 34

граничним витратам, тобто досягається конкурентна рівновага.

Стратегії на ринку олігополії: 1) домінуюча – прийняття оптимальних рішень учасником, незалежно від дій конкурента; 2) не домінуюча – оптимальні рішення в залежності від того, що робить суперник.

Стратегія максимуму – дозволяє максимізувати мінімальний прибуток, гарантує уникнення значних втрат.

Дилема олігополістів – модель ціноутворення, відповідно до якої кожне підприємство, вирішуючи проблему регулювання цін, діє в умовах, що виключають співробітництво.

Лідерство в цінах – модель ціноутворення, в якій підприємство-лідер встановлює ціну, а інші учасники на неї орієнтуються.

Змова – домовленість між підприємствами в галузі з метою встановлення фіксованих цін та обсягів випуску.

Види змов: 1) явна – підприємства відкрито домовляються про рівень цін та обсяги виробництва; 2) неявна – домовленості, які не оформлюються офіційно.

Картель – організаційне об'єднання олігополістів за змовою відносно цін та обсягу виробництва з метою максимізації сукупного прибутку картелю.

Фактори впливу на проведення змов: 1) правові перешкоди; 2) кількість підприємств; 3) бар'єри вступу в галузь; 4) однорідність продукції; 5) різниця в попиті та витратах; 6) шахрайство; 7) спад ділової активності.

Цінова війна – циклічне, послідовне зниження ціни на товари з метою витиснення конкурентів з олігополістичного ринку.

Ціновий сигнал (мовчазна змова) – ціни встановлюються за лідером і не змінюють їх доти, доки лідер не проголосить нові.

Хижацьке ціноутворення – модель ціноутворення, використовується з метою відлякування нових підприємств, характерним є стрімке зниження цін, яке супроводжується недоотриманням прибутку.

Гра – взаємовідносини економічних суб'єктів у ситуаціях з визначеними правилами, коли необхідно приймати відповідальні рішення.

Теорія ігор – наука, що за допомогою математичних та статистичних методів досліджує поведінку учасників ситуацій, пов'язаних з прийняттям рішень.

Монополістична конкуренція – це ринкова структура, в якій відносно значна кількість дрібних виробників пропонують подібні товари, що незначно відрізняються один від одного.

Характерні риси: 1) відносно велике число фірм; 2) диференціація продукції; 3) нецінова конкуренція; 4) відносно вільний вступ в галузь і вихід з неї.

Диференціація продукції – виділення однієї характерної властивості в товарі та її видозміна.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 35

Теорія монополістичної конкуренції – теорія, започаткована американським ученим Е. Чемберліном (1899-1967), який дослідив ринкову ситуацію монополістичної конкуренції. Її визначальною характеристикою є гетерогенність (різнорідність) товарів, призначених для схожого використання. Кількість виробників або продавців достатньо значна, всі вони є конкуруючими монополістами. Кожен виробник або продавець розглядається як монополіст, який формує власне коло покупців, свій субринок завдяки унікальності товару, рівень диференціації якого відображає ступінь регулювання цін.

Диференціація продукції – на ринку різними фірмами представлені різновиди одного і того ж продукту. Особливістю стає пошук особливих ознак, які б відрізняли його продукт від інших фірм і цим зацікавили потенційного споживача;

Нецінова конкуренція – якість, реклама, умови обслуговування та продажу з врахування компетентності співробітників. Цінова конкуренція відходить на другий план. Особливий акцент на торгових знаках, щоб переконати покупця у перевагах продукції безпосередньо даного виробника.

4. Тести для контролю знань

Підвищення якості, оновлення і вдосконалення продукції, реклама, найбільш характерні для:

- олігополії;
- монополістичної конкуренції;
- досконалої конкуренції;
- монополії.

Найбільш характерною рисою ринку монополістичної конкуренції є:

- цінова конкуренція;
- нецінова конкуренція;
- таємні змови між виробниками;
- лідерство в цінах.

Диференціація продукції сприяє:

- імовірності повного задоволення різноманітних споживчих потреб;
- підвищенню якості продукції;
- покращенню умов продажу;
- покращення якості продукції та обслуговування.

Найбільш характерною рисою ринку олігополії є:

- цінова конкуренція;
- нецінова конкуренція;
- таємні змови між виробниками;
- лідерство в цінах.

Олігопсонія - це:

а) ситуація на ринках ресурсів, при якій декілька фірм виступають як споживачі або наймачі певного ресурсу;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 36

б) ситуація, коли існує єдина фірма-наймач ресурсу, а тому вона визначає ціну ресурсу;

в) ринкова структура, при якій існує єдиний продавець ресурсу, що володіє монопольною владою, і єдиний споживач ресурсу, який володіє моносонічною владою;

г) правильної відповіді немає.

Індекс Герфіндаля-Хіршмана для ринку монополістичної конкуренції, на якому функціонують 5 фірм з часткою по 20% кожна, становить:

а) 10000;

б) 2000;

в) 1000;

г) 600.

Рівновага Неша - це:

а) модель простої дуополії, - олігополії з двома фірмами, які виробляють однорідну продукцію. Кожна фірма вибирає обсяг випуску, котрий максимізує її прибуток, згідно з її уявленнями щодо можливих рішень конкурентів;

б) набір таких стратегій, коли кожен суб'єкт економіки обирає найкращий для себе варіант дій, виходячи з того, що інші учасники дотримуються певної (даної) стратегії;

в) ситуація, коли одна з фірм є лідером, має більшу економічну силу і незалежну позицію, тому першою визначає свій обсяг виробництва;

г) опис ринкової ситуації, за якої дві фірми, як і в моделі Курно, виробляють однорідну продукцію.

Змова про ціни і поділ ринків збуту між невеликою кількістю фірм-олігополістів, причому виробнича і фінансова діяльність фірм залишається незалежними, централізується лише комерційна діяльність, називається:

а) конгломератом;

б) консорціумом;

в) картелем;

г) фінансово-промисловою групою.

Які з наведених нижче ознак характеризують олігополію, а не конкурентну ринкову структуру?

а) наявність багатьох покупців;

б) покупці добре поінформовані;

в) наявність багатьох продавців;

г) максимізація прибутку.

Найвірогідніше, що учасник картелю збільшить свої прибутки у короткостроковому періоді, якщо:

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 37

- а) буде продавати свої товари за більш низькими цінами;
- б) встановить більш високу ціну, ніж інші учасники картелю;
- в) здійснюватиме нецінову конкуренцію;
- г) буде повністю дотримуватися умов картельної угоди;
- д) збільшить випуск продукції понад встановлену квоту.

Якщо підприємство очікує, що при зниженні або підвищенні ним ціни всі інші учасники ринку зроблять те саме, то воно:

- а) має справу з жорсткою ціновою конкуренцією;
- б) має ламану криву попиту;
- в) є ціновим лідером ринку;
- г) є найбільш ефективним підприємством у галузі.

На ринку з відкритою інформацією, можливістю укладення угод довіри та вільним вступом картель може встановити повну монополію:

- а) і у короткостроковому, і у довгостроковому періодах;
- б) у короткостроковому, але не у довгостроковому періоді;
- в) у довгостроковому, але не у короткостроковому періоді;
- г) тільки за умов дуополії Бертрана, а не Курно.

Головною проблемою моделі ціноутворення “лідерство в цінах” є:

- а) не підтримання фірмами лідера;
- б) не врахування економічних умов;
- в) не можливість врахування всіх факторів при встановленні ціни;
- г) не можливість врахування всіх факторів впливу на обсяг продукції.

В залежності від кількості фірм, виділяють такі види олігополій:

- а) концентрована / неконцентрована;
- б) жорстка / розмита;
- в) численна / нечисленна;
- г) лідерна / комплектна.

Ситуація, при якій змова між учасниками неприпустима, називається:

- а) кооперативна гра;
- б) легальна гра;
- в) некооперативна гра;
- г) домовленість.

З метою досягнення більшого ефекту масштабу, або зміцнення ринкової влади, олігополісти використовують:

- а) ефект злиття;
- б) ефект з'єднання;
- в) ефект поглинання;
- г) ефект об'єднання.

Дуополія – модель олігополії, для якої характерна наявність:

- а) однієї фірми олігополіста на ринку;
- б) двох фірм олігополістів на ринку;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 38

- в) трьох фірм олігополістів на ринку;
- г) десяти фірм олігополістів на ринку.

Набір стратегій олігополістів, який передбачає вибір кожним економічним суб'єктом найкращого для себе варіанта, виходячи з того, що інші учасники дотримуються встановленої стратегії, називається:

- а) модель Курно;
- б) модель Дж. Бертрана;
- в) рівновага Неша;
- г) рівновага А. Маршалла.

Підвищення якості, оновлення і вдосконалення продукції, реклама, характерні для:

- а) нецінової конкуренції;
- б) цінової конкуренції;
- в) досконалої конкуренції;
- г) монополії.

Диференційований товар у фірм олігополістів:

- а) ускладнює укладення угод між фірмами;
- б) сприяє укладенню угод між фірмами в миттєвому періоді;
- в) не впливає на узгодженість дій між фірмами;
- г) сприяє укладанню угод між фірмами в короткостроковому періоді.

Монополістична конкуренція виникає на ринках тих товарів, де еластичність попиту:

- а) як правило, низька;
- б) приблизно дорівнює одиниці;
- в) як правило, висока;
- г) може бути будь-якою.

Ринки досконалої та монополістичної конкуренції мають такі схожі риси:

- а) випускаються однорідні товари;
- б) ціна перевищує граничні витрати;
- в) немає бар'єрів для вступу конкурентів до галузі;
- г) еластичність попиту на продукт нижча, ніж за умов чистої монополії.

За умов монополістичної конкуренції граничний виторг завжди:

- а) перевищує ціну на 15%;
- б) дорівнює ціні;
- в) нижчий за ціну;
- г) перевищує ціну на 25%.

Підприємства на ринку монополістичної конкуренції мають обмежений контроль за цінами через:

- а) велику кількість конкурентів;
- б) неможливість через обсяг пропозиції змінити ринкову ситуацію;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 39

- в) відносно малу частку на ринку;
- г) усі відповіді правильні.

Який інструмент конкурентної боротьби найбільш поширений на ринку монополістичної конкуренції?

- а) зміна обсягів пропозиції за сталої ціни;
- б) вибір певного рівня ціни та обсягу пропозиції;
- в) упровадження політики широкої диференціації товарів і нецінової конкуренції;
- г) пристосування до сталої еластичності попиту.

Як має змінитися положення кривої попиту, якщо підприємство прагне підвищити економічні прибутки?

- а) зміститися праворуч;
- б) зміститися ліворуч;
- в) збільшити кут нахилу;
- г) зменшити кут нахилу.

Диференціація продукції сприяє:

- а) імовірності повного задоволення різноманітних споживчих потреб;
- б) підвищенню якості продукції;
- в) покращенню умов продажу;
- г) покращення якості продукції та обслуговування.

У випадку $P > ATC$, підприємство працює:

- а) мінімізуючи збитки;
- б) максимізуючи прибуток;
- в) отримуючи “нормальний” прибуток;
- г) отримуючи нульовий прибуток.

На ринку монополістичної конкуренції попит:

- а) реагує на зміни цін у відповідності до закону попиту;
- б) практично не реагує на зміни цін;
- в) залежить від специфічних ознак товару та споживачів;
- г) реагує на зміни цін у відповідності до закону пропозиції.

Основна функція реклами полягає у:

- а) поширенні інформації щодо продукту та його переваги;
- б) здешевленні продукції за рахунок зменшення середніх витрат;
- в) вдосконаленні продукції;
- г) поширення інформації про наявність продукту на ринку.

Підприємства на ринку монополістичної конкуренції мають обмежений контроль за цінами через:

- а) велику кількість конкурентів;
- б) неможливість змінити ринкову ситуацію;
- в) нестабільність ринкової системи;
- г) неможливість підвищити дохід споживача.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 40

Який інструмент конкурентної боротьби поширений на ринку монополістичної конкуренції?

- а) зміна обсягів пропозиції за сталої ціни;
- б) вибір рівня цін;
- в) впровадження політики широкої диференціації і нецінової конкуренції;
- г) вибір обсягу пропозиції.

Відкривачами ринку монополістичної конкуренції є:

- а) А. Курно;
- б) А. Лернер;
- в) Е. Чемберлін;
- г) А. Маршалл.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Виникнення ринку олігополії: історичний аспект.
2. Моделі рівноваги олігополії: рівновага Неша, модель Курно, модель Бертрана, модель Штакельберга.
3. Використання методів нецінової конкуренції на олігополістичному ринку.
4. Цінові стратегії у випадку дилеми олігополістів.
5. Олігополія і економічна ефективність.
6. Роль диференціації продукції на ринку монополістичної конкуренції.
7. Вплив реклами на зміни витрат виробництва на ринку монополістичної конкуренції.

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679 с.
5. Косік А.Ф., Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с.
6. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.
7. Мікроекономіка: підручник / [А. П. Наливайко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України А.П. Наливайка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2011. – 446 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 12. РИНОК ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

1. Питання для обговорення

1. Характерні риси та основні припущення стосовно факторів виробництва.
2. Попит підприємства на декілька факторів виробництва. Оптимальне співвідношення ресурсів.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 41

3. Ринок праці
4. Суть та особливості використання поняття заробітної плати як ціни праці.
5. Граничний вигравш виробника від найманої праці
6. Роль профспілок.
7. Попит на капітал в умовах різного конкурентного середовища (графічна інтерпретація).
8. Уподобання щодо споживання та інвестування капіталу у часі. Вплив відсотку на зміну міжчасової рівноваги.
9. Зміна міжчасової рівноваги і лінія пропозиції капіталу.
10. Поняття теперішньої та майбутньої вартості капіталу.
11. Дисконтування і дисконтована величина. Методика її розрахунку.
12. Формування процентної ставки як рівноважної ціни капіталу. Види процентних ставок.
13. Ринок землі і земельна рента.

2. Вправи для вирішення

3. Терміни для вивчення

Земля – фактор виробництва, що включає землю, яка використовується у сільськогосподарському або промисловому виробництві, а також використовувани природні ресурси землі.

Капітал – ресурс тривалого використання, створений з метою виробництва додаткових товарів і послуг.

Граничні витрати на ресурс (MRC) – це збільшення витрат на ресурси, спричинені залученням кожної додаткової одиниці певного ресурсу.

Гранична продуктивність у грошовому вираженні (MRP) – приріст загального виторгу, що походить з використання кожної додаткової одиниці змінного вхідного фактора.

Граничний економічний прибуток ресурсу (MEP) – різниця між граничною продуктивністю ресурсу в грошовому вираженні та граничними витратами на цей ресурс: $MEP = MRP - MRC$.

Вартість граничного продукту (VMP) – це добуток ціни продукту (P) на граничний продукт (MP) відповідної одиниці ресурсу: $VMP = MP * P$.

У загальному випадку правило максимізації прибутку підприємства, з огляду на оптимальний рівень використання змінного ресурсу, звучить наступним чином: підприємство збільшує загальний прибуток при застосуванні додаткової одиниці ресурсу до тієї точки, в якій $MRP = MRC$, або в якій $MEP = 0$.

Ефект заміщення внаслідок зміни ціни на ресурс – прагнення підприємця замінювати більш дешевим ресурсом відносно більш дорогий.

Ефект випуску внаслідок зміни ціни на ресурс полягає у тому, що підприємство збільшує випуск продукції, якщо ціна на ресурс знижується, і

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 42

зменшує його, якщо ціна ресурсу підвищується.

Галузевий попит на виробничий ресурс – сума обсягів послуг виробничого ресурсу, необхідних для окремих підприємств у галузі, за різних цін на ці послуги.

Ринковий попит на виробничий ресурс – сума обсягів послуг ресурсу, необхідних усім галузям, що використовують даний ресурс, за різних можливих цін на ці послуги.

Заробітна плата – ціна за працю (за використання послуг праці) в одиницю часу (годину, день і т.ін.).

Номінальна заробітна плата – грошова заробітна плата, тобто кількість грошей, яку отримує працівник за одиницю робочого часу (годину, день і т.ін.).

Реальна заробітна плата – кількість товарів і послуг, яку працівник може придбати за свою грошову (номінальну) заробітну плату; купівельна спроможність номінальної заробітної плати.

Мінімальна ЗП – мінімальний рівень оплати праці, який офіційно встановлюється державою, на підприємствах будь-якої форми власності у вигляді місячної ставки або погодинної оплати.

4. Тести для контролю знань

Якого фактора виробництва в класичному трактуванні не існує:

- а) земля;
- б) ризик;
- в) підприємницькі здібності;
- г) праця.

Найменш рухливим фактором виробництва є:

- а) земля;
- б) праця;
- в) капітал;
- г) підприємницькі здібності.

Традиційними факторами виробництва є:

- а) земля, праця, капітал, підприємницькі здібності;
- б) земля, час, інформація, підприємницькі здібності;
- в) земля, праця, капітал, природні сили;
- г) доходи, витрати, прибуток, збиток.

Короткостроковий період – це такий період, в якому:

- а) капітал є постійним фактором, а праця змінним;
- б) капітал є змінним фактором, а праця постійним;
- в) і капітал і праця є змінними факторами;
- г) і капітал і праця є постійними факторами.

Кількість грошового доходу або надлишковий дохід, який отримують робітники за певні рідкісні (унікальні) здібності, називається:

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 43

- а) валовий дохід працівника на ринках праці;
- б) економічна рента на ринках праці;
- в) заробітною платою;
- г) надлишковим доходом.

Пропозиція ресурсів фірмою при досконалій конкуренції співпадає

з:

- а) граничним доходом фірми від продажу ресурсу MR;
- б) ціною продукції P;
- в) граничними витратами фірми на ресурс MRC;
- г) правильної відповіді немає.

Пропозиція землі є:

- а) абсолютно еластичною;
- б) абсолютно нееластичною;
- в) має одиничну еластичність;
- г) еластичною.

Споживач на ринку ресурсів виступає:

- а) продавцем товарів і послуг;
- б) покупцем факторів виробництва;
- в) продавцем факторів виробництва;
- г) покупцем товарів і послуг.

Який ефект переважає на ділянці кривої пропозиції праці з від'ємним нахилом?

- а) ефект випуску;
- б) ціновий ефект;
- в) ефект доходу;
- г) ефект заміщення.

Крива попиту на працю у довгостроковому періоді:

- а) похиліша за криву попиту підприємства на працю у короткостроковому періоді;
- б) стрімкіша за криву попиту підприємства на працю у короткостроковому періоді;
- в) лівіше від кривої попиту на працю у короткостроковому періоді;
- г) правіше від кривої попиту на працю у короткостроковому періоді.

Підприємство-монополіст наймає оптимальну кількість робочої сили, коли:

- а) $W = MRP_L$;
- б) $W = MC$;
- в) $MRP_L = MC$;
- г) $MC = MP_L$.

Чим еластичніший попит на готову продукцію, тим еластичніший попит на працю, що використовується для вироблення цього товару.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 44

- а) вірно;
- б) не вірно;
- в) вони не пов'язані між собою;
- г) правильна відповідь відсутня.

Активна діяльність профспілок може привести до збільшення попиту на працю.

- а) вірно;
- б) не вірно;
- в) вони не пов'язані між собою;
- г) правильна відповідь відсутня.

Підприємство планує взяти банківську позику на будівництво. Процентна ставка становить 18% річних. Очікувана норма прибутку - 20%. За цих умов фірма:

- а) не буде будувати нову будівлю;
- б) буде будувати нову будівлю;
- в) не зможе прийняти рішення за даної інформації;
- г) правильна відповідь відсутня.

Якою є сьогоднішня дисконтована вартість 20 грош. од., які будуть отримані через 4 роки за процентної ставки 11%?

- а) 18,02 грош. од.;
- б) 13,17 грош. од.;
- в) 4,50 грош. од.;
- г) 13,89 грош. од.

Процентна ставка зросла з 8% до 10% . Власник безстрокового цінного паперу, який приносить йому річний дохід 100 грош. од., постійно матиме:

- а) втрати капіталу 40 грош. од.;
- б) втрати капіталу 50 грош. од.;
- в) дохід від приросту капіталу 50 грош. од.;
- г) втрати капіталу 50 грош. од.

Позитивне рішення про будівництво моста, який має служити 200 років і приносити щорічний прибуток у розмірі 10%, буде прийнято за умови, що процентна ставка дорівнює, %:

- а) не більше 2;
- б) 10 або менше;
- в) не більше 20;
- г) 10 або більше.

Земельна рента буде зростати за інших незмінних умов, якщо:

- а) знижується ціна землі;
- б) збільшується попит на землю;
- в) зменшується попит на землю;
- г) пропозиція землі збільшується.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 45

Пропозиція землі:

- а) абсолютно нееластична;
- б) характеризується одиничною еластичністю;
- в) абсолютно еластична;
- г) на різних ділянках характеризується різною еластичністю.

Якщо номінальна процентна ставка становить 10%, а темп інфляції визначений 4% за рік, то реальна ставка становить, %:

- а) 14;
- б) 2,5;
- в) 6;
- г) 4.

Пропозиція праці – це:

- а) кількість людей, здатних працювати;
- б) загальна кількість годин, яку готові працювати робітники;
- в) сукупність фізичних та моральних здібностей;
- г) кількість годин, які мають бажання працювати.

Найменш рухливим фактором виробництва є:

- а) земля;
- б) праця;
- в) капітал;
- г) підприємницькі здібності.

У довгостроковому періоді економічні ресурси підприємства є:

- а) постійними;
- б) змінними;
- в) залежить від економічного ресурсу та факторів впливу;
- г) залежить від політики підприємства.

Можливість заміщення економічного ресурсу іншим залежить від:

- а) неспроможності задовольняти всі вимоги;
- б) наявності якісних товарів-замінників та технічних умов виробництва;
- в) бажання власника;
- г) рішень управлінського персоналу.

Міра реагування відносної зміни величини попиту на ресурс на відносну зміну його ціни – це:

- а) еластичність ціни;
- б) еластичність попиту на економічний ресурс;
- в) еластичність попиту на товар;
- г) еластичність продукту.

Традиційними факторами виробництва є:

- а) земля, праця, капітал, підприємницькі здібності;
- б) земля, час, інформація, підприємницькі здібності;
- в) земля, праця, капітал, природні сили;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 46

г) доходи, витрати, прибуток, збиток.

Граничний продукт у грошовому вираженні розраховується:

- а) $MP \cdot P$;
- б) $MP \cdot MR$;
- в) $P \cdot Q$;
- г) $MR \cdot P$.

Взаємозалежність попиту на фактори виробництва від попиту на товари, які його формують, називається:

- а) раціональний попит;
- б) похідний попит;
- в) залежний попит;
- г) змінний попит.

Вартість граничного продукту – це:

- а) MEP ;
- б) MRC ;
- в) VMP ;
- г) MP .

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Попит підприємства на декілька факторів виробництва. Оптимальне співвідношення ресурсів.
2. Суть та особливості використання поняття заробітної плати як ціни праці.
3. Граничний виграш виробника від найманої праці
4. Роль профспілок.
5. Зміна міжчасової рівноваги і лінія пропозиції капіталу.
6. Формування процентної ставки як рівноважної ціни капіталу. Види процентних ставок.

Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679 с.
8. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с.
9. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.
10. Мікроекономіка: підручник / [А. П. Наливайко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України А.П. Наливайка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2011. – 446 с.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 47

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 13. ЗАГАЛЬНА РИНКОВА РІВНОВАГА ТА ЕКОНОМІКА ДОБРОБУТУ

1. Питання для обговорення

1. Суб'єкти ринкового механізму та їх роль.
2. Переваги та недоліки ринкового механізму.
3. Механізм встановлення ринкової ціни.
4. Ефективність у споживанні та обміні
5. Ефективність у сфері виробництва
6. Ефективність ринкової рівноваги на ринку товарів
7. Оптимізація структури економіки. Загальні умови ефективності конкурентної ринкової системи
8. Значення та роль державного втручання в економіку

2. Вправи для вирішення

3. Терміни для вивчення

Ринкова рівновага – ситуація на ринку, при якій обсяг попиту дорівнює обсягу пропозиції.

Рівноважна ціна – ціна, при якій на ринку встановлюється рівновага.

Часткова рівновага – рівновага, що встановилася на окремому ринку.

Загальна рівновага – рівновага, що виникла в результаті взаємодії всіх ринків, коли зміни попиту чи пропозиції на одному ринку впливають на рівноважний стан усіх інших ринків.

Ефект зворотного зв'язку – зміни часткової рівноваги на даному ринку внаслідок змін, що відбулися на суміжних ринках під впливом первинних змін на даному ринку.

Парето-ефективний розподіл ресурсів (благ) – такий розподіл ресурсів (благ), за якого неможливо збільшити виробництво (споживання) будь-якого товару (шляхом перерозподілу) без втрат для виробництва іншого товару (для добробуту іншого споживача).

Діаграма Еджворта – модель, що дозволяє показати зміни розміщення обмежених ресурсів між двома товарами (при виробництві) або між двома благами (при споживанні) і досягнення ефективного розподілу цих ресурсів.

Крива виробничих можливостей – лінія, що показує всі максимально можливі комбінації виробництва двох товарів за фіксованого використання ресурсів та даного рівня розвитку технології.

Сукупна (зведена) ефективність економічної системи – поняття, що враховує ефективність у виробництві (досягається за мінімізації витрат виробництва), ефективність у споживанні (досягається за максимізації задоволення потреб споживачів) і певний баланс між інтересами виробників та споживачів на ринках.

Причини обмеженої спроможності ринкового регулювання – сукупність передумов і ситуацій, коли дія механізму конкурентних ринків не

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ OK11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 48

приводить до максимізації суспільної корисності.

4. Тести для контролю знань

1. Під час аналізу часткової рівноваги, якщо попит на яблука змінюється, економісти аналізують вплив цього фактора на:

- а) тільки ринок яблук;
- б) ринки, де яблука є товарами-замінниками;
- в) ринки, де яблука є ресурсами для виробництва;
- г) ринки, де зміна ціни на яблука може привести до зміщення кривих попиту або пропозиції.

2. Аналіз загальної рівноваги:

- а) визначає одночасно ціни на всіх ринках;
- б) припускає можливість зворотного зв'язку;
- в) корисний при вивченні споріднених ринків;
- г) може одночасно розглядати ринки товарів і ресурсів;
- д) усі відповіді правильні.

3. Якщо розподіл ефективний за Парето:

- а) жодна торгівля не може поліпшити становище суб'єктів господарювання;
- б) він перебуває на кривій контрактів;
- в) обидва економічних агенти перебувають у кращому становищі, ніж на попередніх етапах;
- г) а) і б);
- д) а), б) і в).

4. З нижченаведених виберіть умову загальної рівноваги у виробництві товарів X та Y :

- а) гранична норма заміщення товару X товаром Y є однаковою для всіх учасників розподілу;
- б) гранична норма трансформації товару Y у товар X дорівнює граничній нормі заміщення товару X товаром Y для всіх учасників обміну;
- в) гранична норма технологічного заміщення праці капіталом у виробництві товару X дорівнює граничній нормі технологічного заміщення у виробництві товару Y ;
- г) гранична норма заміщення товару X товаром Y для всіх учасників обміну дорівнює відношенню ціни товару X до ціни товару Y .

5. З точки зору загальної рівноваги, монополіст, який максимізує власний прибуток, досягає:

- а) ефективного виробництва, але неефективного розподілу;
- б) ефективного розподілу, але неефективного виробництва;
- в) ефективного виробництва й ефективного розподілу;
- г) ані ефективного виробництва, ані ефективного розподілу.

6. Перешкодою для досягнення Парето-ефективної загальної

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 49

рівноваги у виробництві та в обміні може бути:

- а) монополія;
- б) моносонія;
- в) забруднення навколишнього середовища;
- г) а), б) і в).

7. Яке з наведених нижче тверджень означає, що умови досконалої конкуренції не виконуються?

- а) фірма знаходиться у стані рівноваги, якщо її гранична виручка дорівнює граничним витратам;
- б) крива граничних витрат перетинає криву середніх витрат у точці мінімуму;
- в) крива попиту на продукцію має від'ємний нахил;
- г) крива середніх і граничних витрат має U -подібну форму;
- д) крива попиту на продукцію підприємства є горизонтальною прямою.

8. Пропозиція товару A абсолютно нееластична. Якщо попит на товар зростає, то рівноважна ціна:

- а) знижується, а рівноважна кількість товару збільшується;
- б) знижується за зменшення рівноважної кількості товару;
- в) збільшується, а рівноважна кількість товару падає;
- г) збільшується, а рівноважна кількість товару залишається незмінною;
- д) збільшується за збільшення рівноважної кількості товару.

9. Якщо ринкова ціна нижча за рівноважну, то:

- а) виникає дефіцит товару;
- б) з'являється надлишок товару;
- в) знижується ціна ресурсів;
- г) на ринку виникає перевага покупців.

10. Що може призвести до збільшення рівноважної ціни товару?

- а) збільшення попиту на товар;
- б) зменшення попиту на товар;
- в) збільшення пропозиції товару;
- г) одночасне та однакове збільшення попиту і пропозиції; д) одночасне та однакове зменшення попиту і пропозиції.

12. Умовою рівноваги на ринку є ситуація, при якій:

- а) $Q(d) = Q(s)$;
- б) $Q(d) > Q(s)$;
- в) $Q(d) < Q(s)$;
- г) $Q(d) \geq Q(s)$.

13. Перевищення попиту на товар за пропозицію, свідчить про:

- а) дефіцит товару;
- б) надлишок товару;
- в) ринкову рівновагу;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 50

г) ринкову нестабільність.

14. Рівноважна ціна – це ціна:

- а) при якій обсяг попиту дорівнює обсягу пропозиції;
- б) яка відповідає фактичним витратам на виготовлення продукту;
- в) яка враховує знижки;
- г) яка враховує акції на товар.

15. Зміна ситуації на ринку, викликана збільшенням попиту за незмінної пропозиції призведе до:

- а) зростання рівноважної ціни;
- б) зменшення рівноважної ціни;
- в) нестабільності ринкових цін;
- г) необхідності корегування ринкових цін.

16. До переваг ринкового механізму не належать:

- а) корегування ринкової нерівноваги;
- б) науково-технічний прогрес;
- в) асиметричність інформації, транзакційні витрати;
- г) комерційна таємниця.

17. Ситуація, за якої продавець (покупець) володіє більшим обсягом інформації про товар або послуги, ніж покупець (продавець), зумовлена:

- а) асиметричною інформацією;
- б) комерційною таємницею;
- в) конфіденційною інформацією;
- г) симетричністю інформації.

18. До недоліків ринкового механізму не належать:

- а) не врахування потенційних наслідків прийняття рішень;
- б) здатність ринку до задоволення різноманітних потреб;
- в) відсутність умов для виробництва товарів колективного використання;
- г) відсутність умов для виробництва послуг колективного використання.

19. Автором “теорії справедливості” є:

- а) Д. Роулс;
- б) М. Вебер;
- в) Дж. Коммонс;
- г) Дж. Хікс.

20. Сукупність пов’язаних інститутів, що діють в межах особливих ринків і забезпечують режим їх функціонування:

- а) фінансові посередники;
- б) інфраструктура ринку;
- в) посередницький сектор;
- г) інституту ринку.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Ефективність у споживанні та обміні

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ ОК11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 51

2. Ефективність у сфері виробництва
3. Ефективність ринкової рівноваги на ринку товарів
4. Оптимізація структури економіки. Загальні умови ефективності конкурентної ринкової системи
5. Значення та роль державного втручання в економіку
6. Модель економічних коливань Н. Калдора.
7. Неокласична модель економічної рівноваги Дж. Хікса.
8. Теорія справедливості Д. Роулса.

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679 с.
2. Косік А.Ф., Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с.
3. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.
4. Мікроекономіка: підручник / [А. П. Наливайко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України А.П. Наливайка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2011. – 446 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 14. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

1. Питання для обговорення

1. Сучасна економічна теорія про права власності. Інституціональна природа сучасної фірми.
2. Сутність та види трансакційних витрат.
3. Теорема Коуза.
4. Права власності як сукупність санкціонованих норм поведінки.
5. Специфікація та розмивання прав власності.
6. Контрактна концепція фірми.

2. Вправи для вирішення

3. Терміни для вивчення

Безробіття – стан на ринку праці, за якого пропозиція робочої сили перевищує попит на неї.

Рівень безробіття – визначається як відсоткове відношення кількості безробітних до чисельності робочої сили (працездатних у працездатному віці) в країні.

Приховане безробіття – офіційно невраховане безробіття. Складається з тих, хто фактично є безробітним, але не зареєстрований на біржі праці. До прихованих безробітних відносяться також частково зайняті, тобто зайняті

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф.19.05- 05.01/051.00.1/Б/ OK11-2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 52

неповний робочий день чи тиждень.

Фрикційне безробіття – безробіття, пов'язане з добровільною зміною місця роботи і періодами тимчасового звільнення; тимчасова незайнятість в періоди переходу працівників з однієї роботи на іншу.

Структурне безробіття – безробіття, викликане змінами в структурі попиту на споживчі товари і (або) в технології виробництва. Структурно безробітні постають перед необхідністю перекваліфікації або підвищення кваліфікації. В залежності від чинників, що зумовлюють зміни в структурі економіки розрізняють інституціональне та технологічне безробіття. Типовим прикладом структурного безробіття, що є наслідком інституціональних змін, може бути конверсійне безробіття.

Циклічне безробіття – безробіття, викликане недостатнім обсягом сукупних видатків (скороченням сукупного попиту).

Закон Енгеля – зі зростанням доходів сім'ї частка її витрат на продовольчі товари зменшується, на промислові (одяг, житло, комунальні послуги) залишається незмінною, а на соціальні, духовні і культурні запити зростає.

Соціальна політика – комплекс заходів суспільно-економічних заходів держави, підприємств, організацій, спрямованих на послаблення нерівності в розподілі доходів та майна, на захист населення від безробіття, підвищення цін, знецінення трудових заощаджень тощо. В основі соціальної політики спирається на теорію розподілу доходів.

5. Програмні питання для самостійного вивчення теми

1. Теорема Коуза.
2. Права власності як сукупність санкціонованих норм поведінки.
3. Специфікація та розмивання прав власності.
4. Контрактна концепція фірми.

6. Рекомендована література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Ігнатюк А.І., Слухай С.В. Мікроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679 с.

2. Косік А.Ф., Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 438 с.

3. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 579 с.

4. Мікроекономіка: підручник / [А. П. Наливайко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України А.П. Наливайка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2011. – 446 с.